

Írásbeliség a peres eljárásban.

A Pp. megalkotása nemcsak szakítást jelentett a régi törvénykezési rendtartásnak az írásbeliségen alapuló, elavult rendszerével, hanem egyuttal azt a föladatot is szem előtt tartotta, hogy az írásbeliség rendszere körében nevelkedett jogászságot szigorú szabályokkal kell a szóbeliség útjára kényszeríteni, nehogy a megszokottság hatalmánál fogva a Pp.-t céljától eltérítse és a szóbeliség áldásainak teljes mértékben való érvényesülését meghiúsíthassa. Ilyen célú intézkedést tartalmaz például a Pp. 203. §-a, mely az előkészítő irat tartalmának a figyelembevételét attól teszi függővé, hogy azt szóval is előadják, továbbá a Pp. 205. §-a, amely az előkészítő irat szerepét a járásbírósi eljárásból kirekesztette, ezenkívül a Pp. 219. §-a, amely szerint szóbeli előadás helyett iratok tartalmára hivatkozni nem szabad, nemkülönben a Pp. 194., 195. és 245. §-ai, amelyek az előkészítő iratok és a külön iratok tartalmát a tényállítások és bizonyítékok körére szorítják.

Átmenetileg talán szükségesek lehettek olyan rendszabályok is, amelyek a szóbeliséget majdnem öncéllá fokozták, de most már fölmerülhet az a kérdés, hogy a szóbeliség és az írásbeliség előnyeikellő arányban érvényesülnek-e és hogy mind a két rendszernek a hátrányai arányosan vannak-e háttérbe szorítva?

A bíróságok elintézési hátraléka és az igazságszolgáltatás kétségbeejtő lassúsága napirenden tartja azt a kérdést is, hogy nem lehetne-e ezeken az idült bajokon a peres eljárás írásbeli részének a korlátozásával valahogy könnyíteni? Különösen hivatali körökből hallatszanak türelmetlen fölszólalások amiatt, hogy mennyi vesződést okoz a tulságosan sok és tulságosan terjedelmes perirattal való bajlódás. Legujabban a Kuria elnöke hallatta tiltakozó szavát, amidőn újévi beszédében elítélően nyilatkozott az előkészítő iratok szertelenségéről.

Az előkészítő iratok föladatköre tekintetében megnyilvánult álláspontok nem mentesek a tévedésektől és ennél fogva a kérdés megvitatására szorul.

Félreértések kikerülése végett előre kell bocsájtanunk, hogy a szóbeliség előnyeinek teljes mértékben való érvényesülését a peres eljárás elengedhetetlen követelményének tartjuk és az igazságszolgáltatás gyorsaságának hajszálnyival sem tulajdonítunk kisebb fontosságot, mint az alaposságnak, a szóbeliség elvének azonban nem szabad öncéllá fajulnia és az írásbeliség korlátozásának csak addig a határig lehet helye, amelyen túl a korlátozás

aránytalanul kevesebbet használ a gyorsaságnak, mint a mennyi kárt tehet az alaposság területén. Az igazságszolgáltatás gyorsítására irányuló minden olyan tervet és törekvést, amely az alaposság nyilvánvaló és aránytalanul nagy hátrányával kapcsolatos, már amiatt is vissza kell utasítani, mert a gyorsításnak éppen elég olyan lehetősége van, amely az alaposság követelményeivel összeegyeztethető.

Az előkészítő iratok rendeltetése és jelentősége túlterjed azon a szűk körön, amelyet elnevezése jelez és amely szerint azt a célt szolgálja, hogy a per akadálytalan lefolytatása és haladéktalan befejezhetése érdekében a tárgyalás anyagáról a bíróságot és a peres feleket előre tájékoztassa. Ennél lényegesebb hivatást is tölt be az előkészítő irat, amidőn a per döntő adatainak a megrögzítésével egyrészt a lehető leghitelesebben, legpontosabban és legteljesebben tükrözteti vissza a felek tényállításait, nyilatkozatait és kérelmeit, másrészt pedig megkönnyíti a bíróságnak azt a feladatát hogy a perdöntő körülményeket megismerje és megállapítsa. Az előkészítő iratoknak ezt a rendeltetését nem szabad figyelmen kívül hagyni akkor, ha annak a kérdésnek az elbírálásába bocsájtkoznunk, hogy szükséges-e az előkészítő iratok száma és terjedelme elé korlátokat fölállítani?

Tudjuk, hogy a perdöntő tényállás megállapításának többnyire tekervényes és sikamlós az útja, amelyen a tévedések és félreértések lehetősége burjánzik. Ezeknek a tévedéseknek és félreértéseknek az elkerülhetése céljából sokoldalú megvilágításra és tüzetes nyomozásra van szükség. Nem mentes a veszélyektől már az az első lépés sem, amikor csak arról van szó, hogy a felek előadásából hiánytalanul és pontosan kihámozassuk, melyek az illető perben a perdöntő kérdések? A perdöntő tényállás helyessége és teljessége szempontjából a legtöbb esetben el nem kerülhető, hogy a felek többszöri és többé-kevésbé hosszadalmas szökváltásokba bocsájtkozzanak.

Tagadhatatlan, hogy akár hányszor kevesebb szóval és kevesebb iratváltással is megtörténhetik az előkészítés, mint ahogy ez a valóságban végbemegy, de ezen a bajon korlátok fölállításával nem igen lehet segíteni, mert a baj oka nem annyira a szigorú tilalom hiányában, mint inkább abban rejlik, hogy kevesen képesek szabatos rövideggyel, kontradiktórikus emlékeztetések nélkül, egyfolytában valamely tényállást hiánytalanul előadni. Minthogy a kívánatos rövideggy és szabatoság csak kivételesen lehetséges, a korlátok fölállítása az alaposság veszélyeztetése nélkül meg nem történhetik.

Az előkészítő iratok szerepkörének a szűkítése az

adatszolgáltatás hiányosságát vonná maga után és ez a hiányosság főképpen azért volna veszedelmes, mert azt nem lehet mindig fölismerni és emiatt utólagos pótlására sem szokott sor kerülni, úgy, hogy a bíró abban a téves hiszemben hozza meg ítéletét, hogy perdöntő körülményeket nem hagyott figyelmen kívül. Ezek az ítéletek alakilag rendben vannak és ekként a korlátozás igazoltnak látszik. A bíró valószínűen nem is sejti ilyenkor, hogy csak az adatszolgáltatás hiányossága könnyítette meg a munkáját s hogy a könnyebbségnek az anyagi igazság rovására drága ára volt.

Nem mondunk sem újat, sem hihetlent, ha rámutatunk arra, hogy a perbeli tényállásoknak általában milyen változatos és bonyolult alakjaik, mennyi színezeteik és milyen sok részleteik vannak. Kivételes művészi képességre van szükség, a tényállásnak fölösleges szavak nélkül való teljes, tökéletes és világos megrajzolásához. Ezenkívül a legnagyobb művész sem tudhatja vagy sejteti előre, hogy mi mindennel fog a perbeli ellenfél előhozakodni és hogy a bíró észlelési sajátsága milyen beállítást és megvilágítást tesz célszerűvé. Abból, hogy az előkészítő iratok és tárgyalások száma, valamint terjedelme néha rendellenes méreket ölt, még nem lehet a peres feleknek vagy képviselőiknek gondatlanságára vagy vétkes szándékosságára következtetni.

Minden eshetőségnek és minden elképzelhető ellenvetésnek előre megfelelő előadás, még ha lehetséges volna is, nem ajánlatos, mert egyrészt a perlekedések terén a váratlan fordulatok és meglepetések nem tartoznak a ritkaságok közé, tehát a legkörültekintőbb előadás sem veheti elejét a folytatólagos megvitatások szükségességének, másrészt pedig az ellenfél nyilatkozásának a bevárása megkimélhet bennünket a nyílt ajtók fáradságos döngetésétől.

A perek lefolyásának a megfigyelése és tanulmányozása azt a tapasztalatot eredményezi, hogy a többszöri megvitatás a vitás kérdések tisztázására nem hátrányos, mert még az alapos tárgyalások folytatásával is olyan újabb és újabb szempontok merülhetnek föl, amelyek az addig elfoglalt álláspont megváltoztatásához vezethet. Ebből az a tanulság, hogy amíg a feleknek van mondanivalójuk, csak a nyilvánvaló szószátyárkodásnak szabad gátat vetni, mert nem lehet tudni, hogy a viták áradatában hol és mikor bukkan föl döntő körülmény.

Az igazságszolgáltatás alaposságának egyik legfőbb biztosítékaul szolgál a feleknek az a szabadsága, hogy a perben kibeszélhessék magukat és hogy előadásaik a bíróság előtt hű leszögezésben részesülhessenek. A ki-

beszélési szabadság csak akkor veszélyeztetheti az igazságszolgáltatás gyorsaságát, ha visszaélésre csábító körülmények léteznek és ha a fölösleges szöszaporítás a feleknek vagy képviselőiknek érdekében áll.

Az az összefüggés, amely az ügyvédek díjazása és tevékenységük terjedelme között fennáll, teret nyit ugyan a visszaéléseknek, de ezek bizonyára távolról sem olyan mérvűek, mint ahogy azt a látszat föltünteti és az említett összefüggés megfelelő lazításán tulmenő beavatkozásra aligha van szükség. Ha figyelembe vesszük, hogy a jogi és erkölcsi törvények megszegése nem szokott általánossá válni, hanem rendszerint csak csekély százalékban nyilvánul meg, és ha figyelembe vesszük, hogy a tárgyalások és előkészítő iratok számának a mesterséges szaporításával és terjedelmük mesterséges növelésével üzhető visszaélések aránytalanul csekélyebb és bizonytalanabb előnyökre nyujtanak kilátást, mint amennyi fáradságba kerülnek, megállapíthatjuk, hogy legalább is túlzottak azok az aggodalmak, amelyek a peres eljárás utain, fölösleges beszédek és iratok áradatából fölhalmozódó torlaszok okozatát, az érdektől fűtött szándékosságban keresik.

A nem szándékos terjengősség és hosszadalmasság bajain — sajnos — nem igen lehet segíteni, mert a terjengősség és szabatosság, a hosszadalmasság és rövidség, a lényegesség és sulytalanság annyira tág és relativ fogalmak, hogy az egyéni fölfogás nagy eltéréseket tesz lehetővé, ezenkívül a tömör és mégis világos és hiánytalan előadás képességével csak kevesen vannak megáldva, tehát ezt az átlag-embertől a legtöbb esetben hiába követeljük meg.

A bírónak meg lehet ugyan könnyíteni a dolgát, ha a feleket és képviselőiket arra szoritjuk, hogy mondani-valóikat szóban és írásban rövidre fogják és iratváltásait számbelileg is szigoruan korlátozzuk, de ezekkel a korlátozásokkal azt a különben is tulságosan nagy veszedelmet fokozzuk, amely veszedelem a perdöntő tényállás kiderítésének a lehetőségét általánosságban hihetetlenül bizonytalaná teszi.

Mínthogy a vétkes gondatlanság és szándékosság a tárgyalások és előkészítőiratok terjedelmének és számának a fölösleges szaporítása körül csak kivételesen van befolyással és mínthogy rendszerint az anvagi igazság céljait szolgálja az, ha a felek és képviselőik a perben minél többet mondanak és minél többet írnak, ennél fogva alapjában elhibázott volna az a hadjárat, amely a fölösleges beszédeket és írásokat azzal akarná kiirtani, hogy a díjmegállapításnál a tárgyalások és előkészítő

iratok számát és terjedelmét egyáltalában nem, vagy csak kivételesen veszi figyelembe. A visszaéléseket nem a rendszerinti jelenségekben, hanem a kivételek terén kell üldözni.

A jogkérdésekre vonatkozó perbeli vitáknak általánosságban való lebecsülése és az előkészítő iratokban való meg nem türése is téves álláspontnak a következménye. A Pp.-nek az az intézkedése, amely szerint az előkészítő irat tartalmának a tényállításokra és bizonyítékokra kell szorítkoznia, nem bizonyult életképesnek és a gyakorlat azzal egyáltalában nem barátkozott meg. igazolja a lebecsülést és ellenszenvet az a tagadhatatlan körülmény, amely szerint a bírót elég gyakran közhelyek idézésével és elemi kérdések fejtegetésével, még pedig nem is mindig helytálló idézésekkel és fejtegetésekkel is untatják. Ez csak azt jelenti, hogy rendellenességek, kinövéses és elfajulások, mint mindenütt, itt is előfordulnak, de ezek természetesen nem teszik indokolttá a nagy céltól való teljes idegenkedést.

A perbeli jogi kérdések csak ritkán és kivételesen olyan egyszerűek, hogy a megvitatást fölöslegessé teszik. Azután meg egyikük sem mondhatja elbizakodottság nélkül azt, hogy nem szorult rá a másik véleményének a meghallgatására. Ezenkívül az is fölfogás dolga és alá van vetve a relativitás törvényének, hogy mi tekinthető vitán fölül állónak és a szembekerülő álláspontok közül egyik sem tarthatja kizártnak hogy a másiktól kapott megvilágítás változtathasson rajta.

Nemcsak a tényállásra, hanem a jogkérdésre vonatkozó vitának is előnyére válik az írásban való megrögzítés, mert azok a szálfinom meghatározások és megkülönböztetések, amelyek a vitákban mellözhetetlenek, az írásban való megfontolt kifejezésre juttatás útján pontosabban és maradandóbban érvényesülnek, mint a szóbeli előadásban, ahol a szó többnyire nyomtalanul elröppen és kevesebb tér is nyílik az érettebb megfontolásra.

Ha néha hiábavaló fáradozást is kell kifejtetni akkor, amidőn az előkészítőiratok utvesztőin átvergődünk, ne sajnáljuk ezt az áldozatot, mert ez biztosítékul szolgál arra, hogy a peres eljárás folyamán perdöntő körülmények el ne kallódjanak.

Alföldy Ede,
ny. ítélőtáblai tanácselnök, ügyvéd.
